

Sandbrodd på Öland – ett gammalt nyfynd

Ett bortslarvat och nästan bortglömt fynd fick ny aktualitet efter en artikel i SBT.

TEXT OCH FOTO: JERRY SKOGLUND

Sommaren 1973 och våren–försommaren 1974 arbetade jag för Naturvårdsverket med inventering av flora och vegetation på Horns Kungsgård på norra Öland. Kungsgården hade nyligen köpts in av staten och blivit naturreservat. Jag kom genom uppdraget att systematiskt undersöka alla delar av reservatet.

Under arbetets gång upptäckte jag ett gräs som jag inte omedelbart kunde identifiera, inte heller vid närmare examination. Det växte i vad som närmast kan karakteriseras som en stäppartad torräng med ett glest buskskikt av en *Juniperus communis*, slån *Prunus spinosa* och rosor *Rosa* på relativt tunn jord vilande direkt på kalkhällen. Upptäckten gjordes i slutet av maj 1974. Den gången fanns endast några tiotal strån av det okända gräset, samlade på ungefär en kvadratmeter. I den närmsta omgivningen

upptäcktes inga ytterligare individ trots en relativt noggrann inspektion.

Ett par strån samlades in och pressades för senare identifiering. Trots att ett flertal florum konsulterades misslyckades dock identifieringen. Det stod i alla fall tämligen klart att fyndet var en *Milium*-art, men vi har (hade) ju endast en *Milium*-art i Sverige och växten föreföll knappast att vara en missformad hässlebrodd *Milium effusum*. Växtplatsen var ju dessutom närmast utesluten för denna art. I ett ytterligare försök att identifiera arten lämnade jag de pressade exemplaren till en botanist vid Uppsala universitet. Emellertid blev stråna aldrig identifierade och dessutom återfick jag dem inte. De hade förkommit på något sätt. Nu stod jag utan material att identifiera och senare besök på fyndplatsen hösten 1974, och vid några senare tillfällen, gav inget resultat.

Det hela kom att falla i glömska ända till 2002 då jag i SBT läste artikeln ”Sandbrodd, ett nytt gräs för Norden” (Emanuelsson & Haglund 2002). Det nya gräset, funnet i Vamlingbo på

Figur 1. Växtplatsen för sandbrodd på dess öland-ska lokal utgörs av betad stäppartad torräng.

At its only known site on Öland, *Milium vernale* grows in a grazed, calcareous dry meadow.

Figur 2. Sandbrodd har en ganska tätt sammanhållen vippa med tilltryckta grenar.

Milius vernale has a rather tight raceme with upright branchlets.

södra Gotland, växte i en miljö snarlik den på Horns Kungsgård på Öland. Jag kände omedelbart igen det mystiska gräset från Öland och lusten att återigen undersöka fyndplatsen väcktes naturligtvis. Av artikeln framgick en möjlig orsak till att mina uppföljande besök inte resulterat i ytterligare fynd. Sandbrodden är ju ettårig, blommar över snabbt och har stor variation mellan åren i individantal. Det gotländska fyndet gjordes redan 1994 och rapporterades först av Jörgen Petersson (1995) i uppsatsen ”Nyheter i Gotlands flora 1994”. Den artikeln missade jag dock.

Först under juni 2005 fick jag tillfälle att besöka fyndplatsen igen vid en lämplig tidpunkt. Med ledning av uppgifterna i SBT-artikeln föreföll ett besök i början av juni bäst. Resan kom till stånd 4–6 juni. Jag ville undvika att åter vara för sent ute men kanske hade gräset ändå blommat över och börjat vissna? På kvällen den 4 juni, ungefär klockan åtta, när jag äntligen kom fram till den ursprungliga fyndplatsen genomsöktes den noggrant liksom närområdet, tyvärr utan resultat. Nästa dag upprepades sökandet, nu under bättre ljusförhållanden, men inte ett enda exemplar syntes till. Jag började

befara att jag återigen var för sent ute och att gräset redan var överblommat. Nu utökades sökområdet till en större del av den omgivande torrängen. Systematiskt och med hjälp av linjetaxering genomsöktes området bit för bit. På den ursprungliga fyndplatsen hade stråna växt intill moränblock. Likartade platser undersöktes därför särskilt noggrant.

Efter fem timmar, när jag på allvar börjat misströsta, gav sökandet äntligen resultat! Det kändes helt fantastiskt att se sandbrodden igen. Till min förvåning stod den denna gång i och intill ett nyponrossnår. Jag räknade 42 strån av starkt varierande längd, de flesta 10–25 cm men några 30 cm. Avståndet från den gamla fyndplatsen stegades till cirka 30 meter. Inga ytterligare fynd av arten gjordes. Tidpunkten visade sig vara väl vald, stråna hade inte ännu släppt sina frukter.

Fyndplatsen är en del av ett större område med torräng och stäppartad torräng väster och norr om Horns Kungsgård. Jordarna är mestadels tunna, men här och var med moränstråk vilka vanligen är mer eller mindre tätt bevuxna med enar och andra buskar. Området är mycket artrikt. Vid inventeringen 1973 och 1974 noterades mer än 130 arter kärlväxter i de torra delarna. Artsammansättningen skiljer sig något mellan växtplatsen (cirka 4 kvadratmeter med nyponrosen i centrum) för sandbrodd (tabell 1A) och den närmast omgivande marken (tabell 1B).

Sandbrodd finns närmast, förutom på Gotland, på ön Terschelling i Nederländerna och på Guernsey i Engelska kanalen.

Jämförelse med Gotlandslokalen

Artsammansättningen uppvisar rätt stora likheter. Nära hälften av de arter som förekommer i Vamlingbo återfinns även på lokalen vid Horns Kungsgård. Antalet ettåriga arter är däremot klart lägre på den öländska lokalen vilket visar på

Tabell 1. A) Arter som noterades i anslutning till nyponrossnåret där sandbrodden hittades. Ettåriga arter är markerade med en asterisk.

Species associated with the rose bush where *Milium vernale* was found. *: Annuals.

Dominanta

Ängsgröe *Poa pratensis*
Luddhavre *Helictotrichon pubescens*
Mandelblomma *Saxifraga granulata*
Snärjmåra *Galium aparine*
Värklynne *Valerianella locusta**

Subdominanta

Fjällgröe *Poa alpina*
Brudbröd *Filipendula vulgaris*
Svalört *Ranunculus ficaria*
Smultron *Fragaria vesca*

Övriga

Liten blåklocka *Campanula rotundifolia*
Knölsmörblomma *Ranunculus bulbosus*
Nejlikrot *Geum urbanum*
Gulmåra *Galium verum*
Ängssyra *Rumex acetosa*
Stenkrassing *Hornungia petraea**

Gullviva *Primula veris*
Smalgröe *Poa pratensis* ssp. *angustifolia*
Ask *Fraxinus excelsior*
Slån *Prunus spinosa*

B) Arter som noterades i den stäppartade torrängen kring växtplatsen för sandbrodd.

Some of the common species found in dry meadow surrounding the *Milium vernale* site.

Dominanta

Svartkämpar *Plantago lanceolata*
Färsvingel *Festuca ovina*
Luddlosta *Bromus hordeaceus**

Vårbrodd *Anthoxanthum odoratum*
Vit fetknopp *Sedum album*
Gul fetknopp *S. acre*
Tusensköna *Bellis perennis*
Femfingerört *Potentilla argentea*
Brudbröd *Filipendula vulgaris*
Gulmåra *Galium verum*
Trädklöver *Trifolium dubium**

Subdominanta

Stenmalört *Artemisia rupestris*
Knölsmörblomma *Ranunculus bulbosus*
Alvararv *Cerastium pumilum**

Mandelblomma *Saxifraga granulata*

Övriga

Nagelört *Erophila verna**

Krutbrännare *Neotinea ustulata*
Ängssyra *Rumex acetosa*
Vårarv *Cerastium semidecandrum**

Sandlök *Allium vineale*
Lunddraba *Draba muralis**

Teveronika *Veronica chamaedrys*
Stormåra *Galium album*
Vitmåra *G. boreale*
Käringtand *Lotus corniculatus*
Kamäxing *Cynosurus cristatus*
Maskros *Taraxacum* sp.
Bergbräsma *Cardamine hirsuta**

Grusbräcka *Saxifraga tridactylites**

Röllika *Achillea millefolium*
Rödklöver *Trifolium pratense*

vissa kvalitativa skillnader mellan växtplatserna. I likhet med den gotländska fyndplatsen rör det sig på Öland om en betad kulturmark där störningen i form av tramp sannolikt gynnat arten. Bägge platserna förefaller vara relativt fuktiga under våren för att senare torka ut under normalsomrar. Svängningar i antalet exemplar kan kopplas till variationen i årsmån. Jag ansluter mig till Emanuelssons och Haglunds uppfattning att arten sannolikt funnits länge på sina fyndplatser. Sannolikt

har arten en fröbank som ofta är fallet med ettåriga arter. Ölandslokalen är till skillnad mot den gotländska inte sandig men sannolikt utsatt för mer extrema svängningar i vattentillgång.

Citerad litteratur

- Emanuelsson, E. & Haglund, A. 2002. Sandbrodd, ett nytt gräs för Norden. – Svensk Bot. Tidskr. 96: 216–222.
Petersson, J. 1995. Nyheter i Gotlands flora 1994. – Rindi 15: 4–17.

ABSTRACT

Skoglund, J. 2007. Sandbrodd på Öland – ett gammalt nyfynd. [*Milium vernale* discovered on Öland, SE Sweden.] – Svensk Bot. Tidskr. 101: 147–150. Uppsala. ISSN 0039-646X.

In 1974 the annual grass *Milium vernale*, a new species for Sweden, was found at Horns Kungsgård on Öland. It grew in a grazed, calcareous dry meadow. Only ca 15–20 closely growing individuals were found. However, the species was never properly identified at that time. The collected specimens were lost and subsequent visits at the site 1974 and later did not result in further finds.

A small population of *M. vernale* was found in 1994 on Gotland. The report of this discovery in 2002 stimulated a new attempt to rediscover the species on Öland. On 5 June 2005, ca 42 individuals were found about 30 m from the 1974 site.

In western Europe *M. vernale* shows a patchy distribution with outpost localities on Guernsey and the Dutch island of Terschelling. Since the plants are easily overlooked and grow in a seminatural habitat, *M. vernale* might have a long history in Sweden and could be considered a native species.

Jerry Skoglund är universitetslektor i skogsekologi vid SLU i Uppsala. Han är ledamot i Svenska Växtgeografiska Sällskapet och ordförande i naturvårdsstiftelsen Extensus. Speciella intresseområden är naturskogs-, våtmarks-

och tropisk ekologi.

Adress: Boksta, 740 42 Vittinge

E-post: jerry.skoglund@spek.slu.se

[Läs mer om sandbrodd på sid. 119!]

ANNONS

I år firar vi 300-årsjubileet av Linnés födelse

STORSYSSLA, SILLGRISLA, RAUK OCH RÖSE

Exkursion i Linnés fotspår till Gotlands växtvärld och fågelmarker 9-15 juni 2007

Kom och upplev Gotlands intensiva försommar med alla sinnen. Vår resa är i hög grad en resa i Linnés fotspår. Varje dag korsar vi resrouten från hans gotländska resa 1741 och kan jämföra hans iakttagelser mot våra nutida intryck. Vi besöker blomsterängar, fågelmyrar, stränder, kalkkärr, kulturhistoriska platser och andra spännande utflyktsmål. Exkursionen är en bred och djup landskapsresa till Gotlands rika natur och kultur. Ett 20-tal orkidéarter, rikt fågelliv, medeltida kultur och mycket annat väntar. En personlig landskapsresa utan krav på förkunskaper för såväl förstagångs-besökaren som t ex läraren som söker fortbildning.

Priset 5 990 kr inkluderar mat, logi, buss och alla andra kostnader på ön under kursveckan.

**Prospekt från: Toftagården, 621 98 Visby, 0498-29 70 00, e-post info@toftagarden.se
Upplysningar och anmälan: Rolf Jacobson Cellovägen 5Q, 756 54 Uppsala, 018-40 45 42,
e-post rolf_jacobson@hotmail.com**